

Grote vos *Nymphalis polychloros*

Jan Goedbloed

Soortbeschrijving

De Grote vos is een grote bruinrode vlinder, behorend tot de familie van de schoenlappers *Nymphalidae* waar ook Kleine vos, Atalanta, Dagpauwoog, Gehakkelde aurelia en Distelvlinder bij horen. Maar in tegenstelling tot deze bekende en, zowel in tuinen als daarbuiten, algemene soorten is de Grote vos moeilijk waar te nemen. Niet alleen omdat de Grote vos zeldzaam is, en ook niet zozeer door zijn gelijkenis met de Kleine vos, maar door zijn levenswijze. De Grote vos brengt zijn leven, als rups én als volwassen vlinder, voor een groot deel door in boomtoppen, komt in lage dichtheden voor en is schuw én een snelle vlieger. Bovendien bezoeken de vlinders weinig bloemen, behoudens bloeiende wilgen in de lente, maar voeden ze zich op bloedende bomen, rottend fruit en honingdauw.

Kortom, een ontmoeting met een Grote vos bestaat dus meestal uit een onverwacht opvliegende bruinrode vlinder die razendsnel in de bomen verdwijnt. De waarnemer krijgt bijna nooit de tijd om de kenmerken goed waar te nemen, en dat betreft zeker het belangrijke kenmerk van het aantal van 4 zwarte vlekken in het centrale deel van de voorvleugel, waar de Kleine vos het met 3 vlekken moet doen. Een ander belangrijk verschil tussen beide vossen is dat de achtervleugel van de Grote vos een vrij kleine zwarte

Verschillen tussen Grote en Kleine vos

Grote vos

Kleine vos

Grote vos	Kleine vos
4 zwarte vlekken in middenvlak voorvleugel (zie gele ovaal)	3 zwarte vlekken in middenvlak voorvleugel (zie gele ovaal)
Geen blauwe maanvlekken langs achterrand voorvleugel	Blauwe maanvlekken langs achterrand voorvleugel
Geen witte vlek langs voorrand voorvleugel (zie blauwe ovaal)	Witte vlek langs voorrand voorvleugel (zie blauwe ovaal)
Onderkant achtervleugel lichter (zie foto onder)	Onderkant achtervleugel donkerder (zie foto onder)

Grote vos

Kleine vos

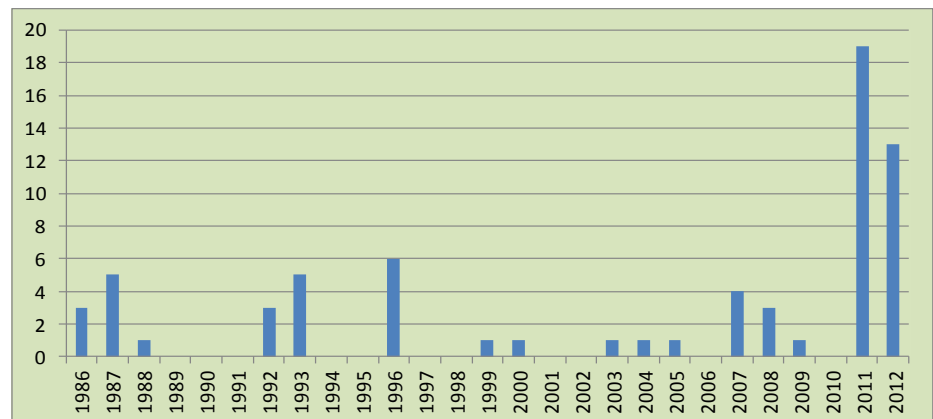
vlek vertoont, terwijl bij de Kleine vos deze vlek ongeveer de helft van de achtervleugel beslaat.

De Grote vos leeft in open, voedselrijke bossen. De vlinders komen uit de pop vanaf eind juni en overwinteren, waarna ze van midden maart tot begin mei weer actief zijn en paren. De eitjes worden in groepen afgezet op iep, zoete kers, sommige wilgen en fruitbomen. In Nederland is 96% van de gevonden rupsen op iep aangetroffen. De rupsen leven nog lange tijd in groepen bijeen en maken een gezamenlijk spinsel.

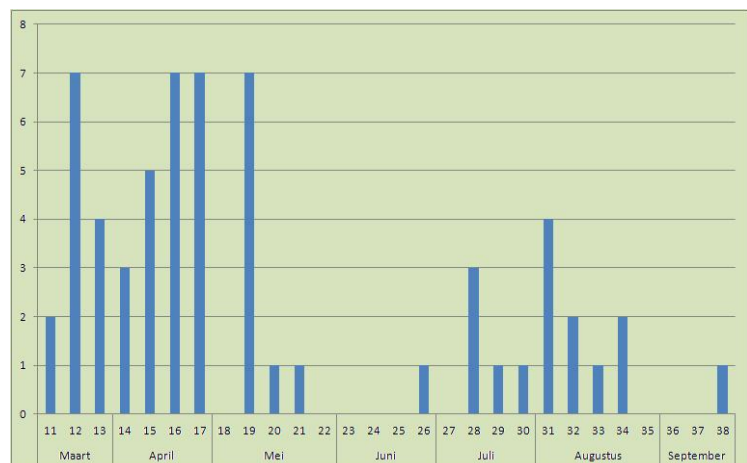
Ontwikkeling in aantal en verspreiding

Vroeger was de Grote vos een algemene vlinder, in het begin van de twintigste eeuw was zelfs sprake van aanzienlijke vraatschade door de rupsen in boomgaarden. Over het algemeen wordt er van uit gegaan dat de Grote vos sinds 1980 nog wel regelmatig als zwerver in Nederland gezien wordt, maar zich hier zelden meer voortplant. Maar een Zeeuws waarnemingenoverzicht doet anders vermoeden.

Sinds 2003 is de Grote vos in de binnenduinrand van Zuidwest-Walcheren, tussen Vlissingen en Zoutelande, bijna jaarlijks waargenomen, wat mogelijk wijst op voortplanting. Deze Zeeuwse Grote vossen worden waarschijnlijk regelmatig aangevuld met zwervers. De dichtstbij gelegen populaties liggen in de Ardennen en Duitsland. Deze zeer mobiele soort vertoont regelmatig invasies. Zo'n invasiejaar was 2011, toen in heel Nederland zowel in het voorjaar als in de zomer veel Grote vossen werden waargenomen. Zo ook in Zeeland, waar het, rekening houdend met dubbeltellingen, om zo'n 19 exemplaren ging. Aangezien de in de zomer van 2011 waargenomen Grote vossen als volwassen vlinder overwinterden, waren ook de aantallen in het voorjaar van 2012 hoog.

Historisch overzicht van waarnemingen van de Grote vos in Zeeland, gebaseerd op gegevens van de Vlinderstichting, aangevuld met waarnemingen van de Vlinderwerkgroep.

Vliegtijdendiagram Grote vos

Knelpunten

De Grote vos is achteruitgegaan en zo goed als verdwenen uit Nederland. De oorzaak hiervan is niet goed bekend, de soort was al aan het afnemen voor het begin van de iepziekte in 1977.

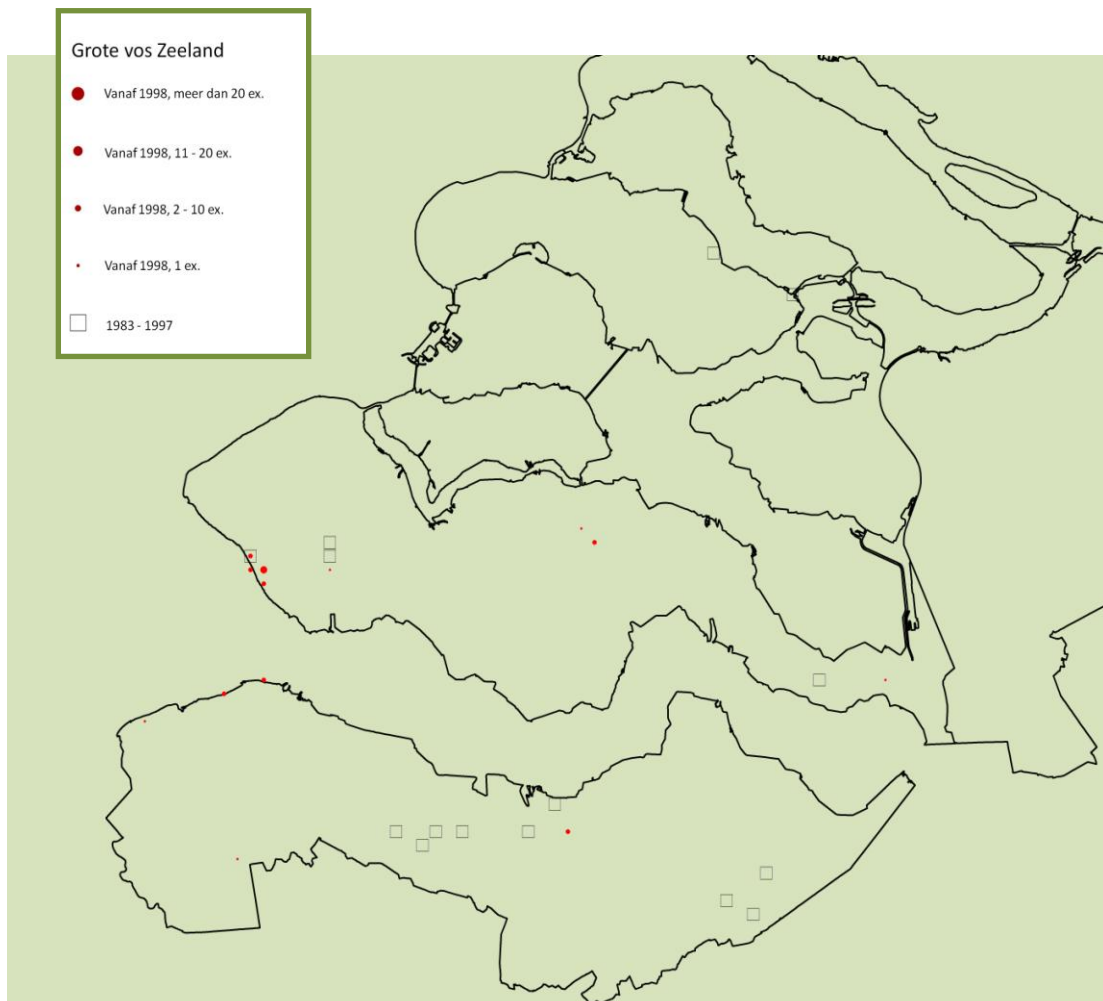
Doelstelling

Onze doelstelling is om de gebieden waar populaties van de Grote vos voorkomen goed in kaart te brengen, en deze gebieden door de juiste maatregelen nog geschikter te maken.

Actieplan

Onderzoeksgebieden zijn:

- de binnenduinrand van Walcheren, waar een kleine populatie aanwezig lijkt te zijn,
- het vroegere kerngebied in midden Zeeuws-Vlaanderen.
- de binnenduinrand van Schouwen en van Zeeuws-Vlaanderen, waarvan tot nu toe nauwelijks waarnemingen bekend zijn.

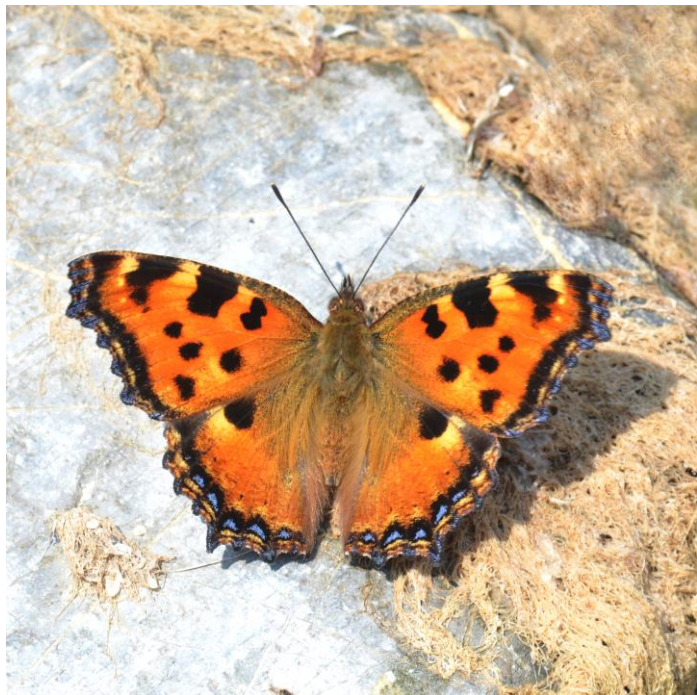
Concrete onderzoeksperioden:

- Eerste vliegperiode, tussen half maart en eind april:
 - het zoeken naar vlinders in geschikt lijkende gebieden, zoals opwarmend op molshopen, foeragerend op bloeiende wilgen, zonnend op vrijstaande stammen van bomen,
 - experimenteren met op boomsap lijkende lokmiddelen, aangezien de vlinders nauwelijks bloemen bezoeken
 - zoeken en inventariseren van waardbomen (iep, wilg).
- Mei en juni: nesten met rupsen inventariseren in gebieden waar de Grote vos zeker voorkomt (Dishoek), misschien vanaf de duinen met kijker en telescoop. Op deze manier vaststellen aan welke waardbomen de vlinders in Zeeland de voorkeur geven, aan iep of aan wilg? Bij Dishoek staan enkele grote wilgen, maar ook veel kleinere iepen. De grote iepen zijn in de jaren '80 geveld door de iepziekte. Het huidige iepenbestand bestaat uit jongere bomen die meest nog niet voldoende uitgegroeid zijn om vatbaar te zijn voor de iepziekte, hoewel in 2012 al weer een aantal bomen aan deze ziekte te gronde is gegaan.
- Tweede vliegperiode (verse vlinders) tussen begin juli en eind september: nogmaals zoeken in bovenstaande gebieden.
- In de winter zoeken naar overwinterende vossen in bunkers e.d., daarbij vanwege minimale verstoring meelopen met beheerders en/of zoogdieronderzoekers.

Maatregelen:

- Overleg met beheerders (Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten) en uitvoerenden (Stichting Landschapsbeheer) over door ons voor te stellen kleinschalige maatregelen:
 - Kleinschalig bosbeheer, met ontwikkeling van meer structuur, en het maken van open plekken en beschutte inhammen in bosranden.
 - Het vrijmaken van geschikte boomstammen waar Grote vossen op kunnen zonnen en verzamelen.
 - Het aanplanten van jonge bomen die uit kunnen groeien tot zombomen.
- Het stimuleren van aanplant van waardbomen (iepen, wilgen en hoogstamboomgaarden). Eventueel kleinschalig nieuwe iepen aanplanten in bestaande (jonge) bossen.

Biotoop Grote vos